List 22. **NOVICE** Tečaj XLVII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 29. maja 1889.

Obseg: Perutninstvo. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Govor poslanca Kluna. — Govor poslanca Tonklija. — O iridenti tržaški. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Perutninstvo.

Spisuje Josip Lenarčič.

Sorodne s Cochins so

Brahma

Po njihovem imenu bi sodili, da je njih domovina porečje indijske reke Brahmapootra, toda to ime se je slučajno prejelo te pasme. Brahma so skoro gotovo nastale s križanjem Cochins in Malajcev, kar se je v severni Ameriki zvršilo. Od tod so Brahma prišle najprej na Angleško in potem po vsej drugi Evropi.

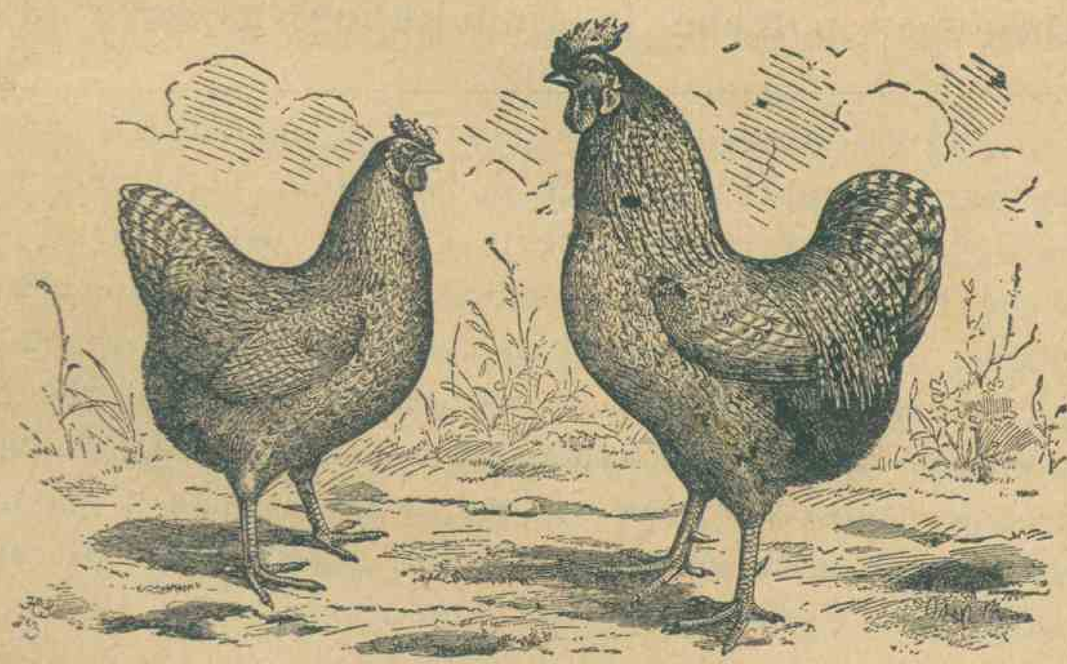

Podoba 1. *Podoba 2.*

Razlika med Cochin in Brahma je bila uže prej omenjena, drugih malenkostnih razlik pa ne bodem navajal, da ne mučim dalje čislanih čitateljev.

Po barvi perja se delijo 1. v svetle Brahme, koje imajo po vsem životu belo perje, le po vratu in sedlu ima vsako pero po sredi močno, črno črto. Rep je črn. 2. v temne Brahma, ki spominajo zgoraj opisanih Dorking. Perje po vratu je tako, kakeršno pri svetlih Brahma. Petelin ima rameni beli, peruti pa črni, le splavute drugega člena imajo zunanjo stran belo, tako da je pri sklenenih perutih tu opaziti na črnem temelji belo liso. Prsi, spodnje truplo, stegna in bedrca, tako tudi zadnji deli z repom so črni. Kokoš ima na svetlem temelji životnega perja črne črte, kakor bi bili zaporedoma trije koti drug v drugem.

Brahma so še bolj utrjene nego Cochin, in si nekoliko krme tudi same poiščejo, vendar jim to ne zadostuje.

Zgodnje kokoši po gorskih hlevih tudi po zimi neso. Jajca pa niso velika proti njih životu. Brahma valijo rade, vendar niso tolikanj sitne, kot Cochin. Le zarad obraščenih nog mnogokrat jajca potarejo. V gnezdu obsedijo prav stalno ter so zarad svoje krotkosti za valjenje dobre. Po svoji izkušnji jih zato priporočam.

Za namizno pečenko so Brahma boljše nego Cochin, ker imajo šibkejše kosti in okusnejše meso. Na Angleškem jih prav pogostoma rabijo za pečenko, zlasti mlade peteline po 6 mesecev stare, katerih ni treba kopuniti, ker se pozno spolski razvijajo, in ker se počasi kretajo, tudi hitro odebelijo. Poznih leg ne bi mogel priporočati, ker ostanejo kokoši le majhne.

Po opisu starejših vrst preiti mi je na moderne kokoši, in sicer najprej na

Langshan.

Druge stroke v človeškem življenji nam kažejo vedne premembe. Zakaj naj bi pa kokoši delale izjemo? Ko so bile Cochins vpeljane, vzkipelo je vse za nje, te so prišle iz mode, za njimi druge, in v novejšem času ogreva se vse za Lengshan, Plymouth-Rocks in Wyandothe. Na vsaki razstavi videti je mnogo zastopnikov teh pasem. Podajam tu nekoliko zgodovinskih posnetkov iz „Düringena“.

Langshan so prvotna pasma severno-kitajske pokrajine Mandžurije. — Prve Langshan pripeljali so v Evropo leta 1879. z Japonskega, kamor so bile prinesene iz svoje domovine. Druge pripeljal je leta 1881.

K. K. PRÄSUNGS-STEMPEL 12640

parobrod „Hesperia“ po kapitanu Johannsen, ki je imel zveze v severnem Kitaji in vzhodni Sibiriji. Kokoši tretjič pripeljane, prejel je leta 1882. baron Lühdorff. Te kokoši so iz nekega Buddinskega samostana v bližini Mukdena, glavnega mesta Mandžurije. Menihi se pečajo tam s kokošjo rejo prav zelo, ter pošiljajo vsako leto po več tisoč komadov v južne pokrajine Kitajskega cesarstva.

Langshan so jako velike, lepe kokoši, truplo spomina Dorking; imajo dolg, poln vrat, majhno glavo, visok, enoten greben, rdeč obraz, srednje velika, rdeča ušesa, dolge, rdeče podbradke, velik, kvišku obrnen, lep rep z dolgimi srpi, gosto perje, katere se pa v razliko s Cochin oprijemlje života, malo obraščeni nogi. Langshan nadkriljuje celo Dorking s svojo težo. Odrasli petelini morajo imeti nad 5 k/g. — Med svojimi Langshan imam petelina, ki tehta 11½ starih funtov in ki poleg vse svoje teže prav dobro opravlja svojo nalogo.

Perje je črno ter se izpreminja v zeleno. V novejšem času nahajajo se pa uže tudi beli in modri Langshan.

Mladi piščanci so, kadar se izvalijo, po vrhu glave in po hrbtu črni, po vratu, prsih in trebuhu so pa rumenkasto beli. Nogi sta mesnate barve, ki se pa pozneje izpremeni v sivo.

Odlikuje se ta pasma po posebni utrjenosti. Piščanci navadno prav dobro uspevajo, ako se morejo s kokljo prosto gibati. Akopram se počasi obrasto, vendar jih le malo pogine. Trdijo, da kokoši dobro valijo. Jaz iz svoje izkušnje ne morem temu pritrditi, ker v dveh letih, kar redim to pasmo, klokala mi ni še nobena kokoš. Za nesenje po zimi je pa to pasmo jako priporočati. Langshan so tudi dobre za „namizno kuretino“, ker nimajo predebelih kosti, imajo pa belo kožo, mehko, sočno, belo meso in so zelo težke. Pasejo se te kokoši rade, zato so pa tudi za kmeta prav dobre.

Zadnja vrsta med velikani so

Plymonth-Rocks.

V svojih prejšnjih spisih sem uže omenil, da je ta pasma bila vzgojena v severni Ameriki baje z umnim križanjem Cochinov z ameriškimi jastrebastimi Dominikanci.

Prvikrat je bilo videti te kokoši razstavljene l. 1868. v Worcester (Massachusetts).

Plymonth so velikega, dolgega in širokega života (glej podobi 1. in 2.), imajo dolgi, rumeni, goli nogi, srednje dolg vrat, rdečo glavo, rdeča ušesa, rdeče podbradke, rumen kljun, enoten, kvišku stoječ greben in majhen rep s srednje dolgimi srpi.

Obilno perje se dobro oprijemlje života. Plymonth so navadno jastrebasto pisani, t. j. po vsem životu je perje enake barve, in sicer ima vsako pero na svetlo sivem temelji 3—5 marog počez, ki pa niso ostro ločene od temeljne barve, temuč polagoma prehajajo iz svetle v temno barvo, tako nekako „valovito“. Rado pa se pripeti, da je opaziti petelinu na sedlu malo rumenkasto perje, česar bi ne smelo biti. Petelini so navadno svetlejše barve nego kokoši.

Plymonth so „farmarske kokoši“ severne Amerike, koder so najbolj razširjena in najbolj priljubljena pasma, ker dajajo izvrstno pečenko, so utrjena, dado se lahko vzgajati in neso pridno zlasti po zimi.

Po svojem opazovanji moram pritrditi tem lastnostim, kajti letošnjo zimo pričele so mi uže v adventu nesti ter mi neso neprenehoma. Od 6 kokoši se je še le ena sama zmislila, da bi klokala. Podložena jajca je prav dobro izvalila, sedaj pa uže zopet nese. Jajca so nekoliko veča nego domačih kokoši. Mladi piščanci se dobro in hitro redijo, toda hočejo biti zunaj na planem in na paši.

Te kokoši si iščejo svoje hrane same, ako jim je trata na razpolago. — Uspevajo pa tudi po zaprtih prostorih prav dobro, ako jih človek primerno krmi.

Iz tega uzroka jih je priporočati tudi mestnim kokošerejcem.

Njih zunanja oblika in barva sta tako mikalni, da jih vsakdo takoj opazi, če tudi ni kokošerejec.

Zadnji dve pasmi Langshan in Plymonth gojijo prav zelo zlasti oni zavodi, kateri vzrejajo namizno kuretino za prodaj, kot na pr. zavod v Št. Ilgen pri Heidelbergu, ki obsega čez 4 hektare zemlje, in kjer izvale na leto čez 40.000 piščet.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

108.

Duševne potrebe in ljudoljubne naprave Japoncev.

Kateri mladenič hoče dobiti državno službo, mora se dati na preskušnjo in če jo prestane, potem gre na vseučilišče. Prvo vseučilišče je v Jedu, ustanovljeno od vlade 1533. l. Na tem vseučilišču se podučavajo brezplačno mladeniči v nravouku, politiki, pesništvu, pa v kitajskem in japonskem višem jeziku Uboožne učence preskrbe vlada in posamezniki z vsemi potrebščinami. Učenje na tej šoli traja tri leta in se završuje z glavno skušnjo. Vseučilišče vodi deželni načelnik in cesarski nadzornik. Profesorjev je po 4 do 5 prve vrste, 12 do 13 druge vrste in 20 do 30 tretje vrste. To vseučilišče stoji skoro sredi mesta in pokriva prostor 43.200□ yardov angleških. Razen poslopij ima obširen vrt z ribnikom, šetališči, griči i. d. S tem vseučiliščem je spojena tudi šola za učenje tujih jezikov, katero je vlada 1856. l. ustanovila, koj ko je bila odprla pristanišča evropskim trgovcem. V tej šoli uče holandeški, francoski, angleški in ruski jezik. Pred devetdesetimi leti še ni bilo nobenemu dovoljeno učiti se tujih jezikov, razen njemu, ki je hotel, da bode tolmač.

Japonci imajo javne knjižnice skoro v vsakem večjem mestu. Najbogatejša knjižnica japonskih in tujih knjig je v Jedu na vseučilišču, potem knjižnica japonskih in kitajskih knjig v Miaku, Osaki in Futiu. Tem knjižnicam je treba poslati vsako novo knjigo, kaj pak brezplačno.

Tudi muzejev in drugih takih zbirk imajo Japonci dosta, toda največ zasebnih. Z javnih naj omenimo samo muzej domačih prirodnin, večinoma rastlin, pri državnej zdravniškej šoli v Jedu, pa obrtni ustav domačih izdelkov od porcelana, papirja i. d. v Miaku. Mnogi premožni zasebniki imajo bogate zbirke kopanin itd., katere si more vsak brezplačno ogledati. Tudi starine nabirajo Japonci, takove zbirke imajo vzlasti templji, pa stare plemenite rodovine. Vsakega leta na gotov dan so odprte te zbirke.

Kar se tiče zabav v obče, treba nam samo toliko omeniti, da so Japonci še zelo otročji po naših nazorih. Priljubljene so jim igre, s kakeršnimi se pri nas deca zabava. Radi pa hodijo Japonci v gledališče. Obseg mnogih dram, vzlasti zgodovinskih, vzet je z navadnega življenja in mišljenja narodovega, pa z domače zgodovine, in to jako povoljno upliva na narod.

Knjigotiskarstvo je bilo uvedeno v Japonsko s Kitaja dosta zgodaj. Toda domače nesloge in vojske so ovirale razcvet njegov in šele pred dobrimi 300 leti, ko se je zemlja pomirila, opomoglo si je tiskarstvo. Od tedaj je narod čimdalje bolje napredaval v umetnosti in vednosti. Tisk pa ni svoboden v Japonskej, vsak spis se mora predložiti politiškemu uradu v mestu, ali kateremu vseučilišču; brez njunega dovoljenja se ne sme nič natisniti. Nova ustava utegne marsikaj olajšati.

Slovstvo japonsko je bogato, znanstveno in zabavno. Vzlasti njegujejo prirodopisje in zgodovinopisje. Na prvem mestu pa je botanika. Prirodoznanska dela japonska so okrašena s tako dovršenimi barvotiski, da se morejo vsporejati evropskim. Krasni in natančni so tudi zemljevidi japonski. Spisov zgodovinskih imajo premnogo, ali mnogi so prepovedani in ne smejo jih natisniti, zato dotične rokopise čuvajo kot posebno dragocenost in redkost. Perijodiške literature dolgo niso imeli Japonci, le sem in tje so poslali kako novost mej svet. Čitali so najrajše holandeške liste. Leposlovje cvete v Japonskej prav tako kakor v Kitajskej. Vzlasti zanimive so Evropejcu narodne bajke in pravljice, katere pogosto pokazujejo po duhu in smislu svojem prečudno podobnost našim bajkam in pravljicam.

109.

Koloradovec.

Na zahodnej strani severne Amerike stoji gorstvo, po katerem raste najgorostasnejše ameriško drevje. Po dolovih in obronkih raste med ostalim biljem mnogo sumnjivih in strupenih bilin. V to zloglasno familijo gre tudi korun. Po mnogih samoraslih bilinah, ki so v rodu s korunom, živel je od nekdaj hrošček, o katerem nobeden ni nič vedel. Samo pojedini prirodoslovci so poznavali tega hrošča, pa tudi oni niso vedeli o njem povedati nič dobrega in nič slabega. Leta 1822 je dobil tega hrošča profesor Say v Filadelfiji in nam ga je opisal. Za ostali svet bi bil ostal ta hrošč neznaten, da mu ni prišla kultura naproti. Evropski doseljniki so se širili vse dalje k zahodnemu gorstvu, in razen drugih setev so zasadili tudi korun v bližini hrošča, ki je do tedaj prav nedolžno živel na samoraslih rojakih korunovih. Kakor da se je razumel v botaniko hrošč, brzo je prešel na korun in se prepričal, da ima tu sočnejšo hrano. Leta 1859 se je pomnožil hrošč tako, da so se Američani bali za obstoj korunov. Kmalu je zvedela vsa Amerika za tega škodljivca, kateremu so dali po deželi, v katerej se je prikazal, ime koloradovec. V kratkem času in z nenavadno brzino se je razširil koloradovec daleč na izhod in jug. Leta 1865 je prešel Misisipi in se naselil v državi Illinois (Ilinajs). Leta 1870 je bil uže v državah Indiania, Ohio (Oheio), Pennsylvania, Massachusetts (Mèsečusets) in New York (Nju Jork). Leta 1871 so pokrila cela jata reko Detroit v Michiganu (Mičigén) in so preplavala na plavajočem drevju jezero Erie ter so se naselila po dolovih med rekama St. Clair in Niagara. Kedar so v Evropo dospeli žalostni glasovi ob uničevanju koloradovca po Ameriki, zbali so se gospodarji, da ne pride čudni gost tudi na njihova korunišča. Zato so vlade izdale najstrožjih naredb, da se ne sme s severne Amerike korun uvažati. Ali so se te naredbe strogo izvršavale ali ne, težko je pravo povedati, no naj je bilo kakorkoli, zastonj so bile naredbe, kajti 1877. l. je bil koloradovec uže v Evropi. Koncem junija omenjenega leta so ga zapazili pri Mühlheimu na Reni in mesec dni pozneje pri Schildavu v pruskej Sakski. Še dandanes nobeden ne ve, kako je koloradovec sem zašel. Mnogi menijo, da ga je hudobna roka v Evropo prinesla, da ga tu razširi, kar je tudi verojetno. Pruska vlada je napela vso moč, da uniči tega vsiljenca. Ni jej bilo žal ni truda ni stroškov in na srečo ga je res zatrla. Koj naslednjega leta ni bilo opaziti hrošča nikjer več. Gotovo je Evropa hvaležna pruskej vladi na tem trudu.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozborski seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Ti nauki morajo nepogojno vreči celi red ter imeti za posledice vojsko in zmešnjavo Mislite si, da se uporabi to načelo za naš parlament. Kakove zmešnjave bi navstale z ozirom na mandate gospodov poslancev, ako bi glede njih veljalo to načelo!

*

Kar se tiče trditve, da je katoliška Cerkev provzročila tridesetletno vojska, trditi moram temu nasproti, da je vstajno gibanje protestantizma, in posebno kalvinizma, poželjivost, kolikor moč prikrajšati kraljevo oblast ter pridobiti si bogastvo s posestvi, zakrivilo tridesetletno vojsko (Tako je! na desnici), in le otročje narave morejo še verjeti, da je bila tridesetletna vojska verska vojska.

Dr. Gregr je tudi navedel primero mej novo in staro šolo, kateri je osvetlil z mnogimi vzgledi iz lastne skušnje in ki je imela seveda sijajen izid za novo šolo. Res je vendar, da se v novi šoli več poučuje, kakor v stari, ali se pa tudi več doseže, tega bi jaz ne hotel trditi, in za sedaj tudi še ni popolnoma dokazano. Ne samo pri nas na deželi, marveč tudi v mestu tožijo ljudje, da otroci, ko pridejo iz ljudske šole, ne znajo gladko čitati, pisati in računiti.

Treba mi je le na to opozarjati, kar je pred leti konstatovalo srednješolsko odposlanstvo dunajskega občinskega sveta, to namreč, da se je pokazalo pri vsprejemanju učencev v srednje šole, da vedno bolj nazadujejo vspehi šol. (Čujte, čujte! na desnici.) Ali so se od tedaj predrugačile razmere, ne vem, to pa mi je znano, da se je isto pokazalo tudi pri obrtnih šolah in da se pri ustanovljanju obrtnih napredovalnih šol vedno porablja jedno leto ali jeden tečaj za to, da se nauče gladko čitati in pisati ter prav računiti, predno se dopuste k obrtnemu poduku. Če res toliko vspešno delujejo šole, moralo bi se misliti, da prineso vsi otroci seboj že zadostno izobražbo in da se more takoj pričeti z razlaganjem obrtnih predmetov.

Gospod poslanec dr. Gregr se je jednako predgovorniku gospodu poslancu Lippertu izrekel zoper to, da bi se šola zopet izročila Cerkvi. Kakor ste čuli, tega predlog za uvedenje verske šole nikakor ne zahteva, marveč se državi kakor doslej vrhovno nadzorništvo in vrejevanje šolstva prepušča. V opravičenje Cerkve, kateri ne odreka samo pravice, marveč tudi zmožnost izobraževanja in vzgojevanja šolskih otrok, kličem pa gospodu govorniku v spomin, da so bili časi, v katerih niso znali brati knezi in vladarji, plemiči in kmetje, in se je celo šolsko izobraževanje, kakor sploh cela kultura, umaknila v samostane katoliške Cerkve.

Opominjam gospoda, da menda ne ve, kaj je Cerkev v prvih časih storila za izobražbo in prosveto, za ustanovitev ljudskih šol in vseučilišč, kako je skušala svoje člane navduševati k ustanovam za učilnice, povzdigniti veljavo in zboljšati plače učiteljev. Konečno se sklicujem na nekatere naredbe, katere so se v tem oziru izdale na shodih katoliške Cerkve. Škofje in shodi so že za Karola Velikega tekmovali v ustanovljanju šol in škof Teodulf orleanski je okrog leta 797 ukazal, da mora duhovščina v vaseh in trgih vzdrževati šole, male ljubeznjivo poučevati in da ne sme za to nič tirjati, razven kar jim dobrovoljno dajo stariši. Sinoda v Ahenu že leta 802 praša posestnike, ali pošiljajo svoje otroke v šolo. Shod v Mogunciji leta 813 nujno polaga starišem na srce, naj pošiljajo svoje otroke v šolo, in papež Evgen II. je pisal leta 826: Čujemo, da v nekaterih krajih ni učiteljev in se zanemarja pouk. Zaradi tega priporočamo vsem škofom in njim podredjenim župnikom naj nastavljajo občinske učitelje, ki bodo pridno poučevali v čitanju, prostih umetnijah in gospodarstvu. Hinkmar remski pozivlja deželne dekane, naj poizvedujejo, ali ima vsak župnik šolo, v kateri bi se poučevali župni otroci v elementarnih predmetih. Kako strogi so bili glede cerkvenih šol, dokazuje okoliščina, da se je za dobe Inocencija III. pri neki preiskavi zoper gentskega škofa glasilo vprašanje, ali je nastavil učitelja, ki bi brezplačno poučeval reveže. Zgodovinopisec Palacky, ki se je pri iskanju čeških listin začetkom tega stoletja potrudil zaznamovati si vse učitelje, na katere je slučajno naletel, poroča, da je pražka škofija leta 1400 imela najmanj 640 šol. V dobi, o kateri govori Palacky, bilo je v celi Nemčiji 63 škofij. Ako računimo da je imela vsaka škofija 640 šol, kaže nam to 40.000 ljudskih šol v Nemčiji.

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklija

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

Visoka zbornica! Ko sem včeraj poslušal prvega gospoda protigovornika, mislil sem, da nismo pri pravosodnji, marveč pri jezikovni razpravi, kajti večji del njegovega govora se peča edino le z jezikovnim vprašanjem, in sicer z jezikom Slovencev.

No, tu mu pa moram zatrditi, da bi jaz nikdar s svojega stališča ne upal biti sodnik o stvari, katere ne poznam popolnoma, kajti sodba moja bi gotovo ne bila primerna. Prepričan sem, da prvi gospod protigovornik nima onega znanja, ki bi mu dajalo sposobnost, da bi mogel prav soditi o kakovosti, razvoji in kulturni vrednosti slovenščine. (Prav res! na desnici,) K temu izreku me opravičuje to, kako je primerjal posamezne slovenske besede, ki po njegovi pisavi posebno glede onih, katere baje govori priprosti narod, nikakor niso primerne dejanjskim okoliščinam. Sploh pa moram na to opozarjati, da se mora začetkoma v svojem razvoju boriti s težavami vsak jezik in da ima vsak jezik polno tujk; povsod so se ustanovila društva za čiščenje lastnega jezika tujk. Spominjam se iz svojih dijaških let o nemškem slovstvu, da se je za dobe velikega pesnika Götheja v Weimaru ustanovilo posebno društvo, da bi izvršilo očiščenje jezika. Menim, da so tudi še dandanes taka nemška društva, katerih osredje je, če se ne motim, v Berolinu. To je dokaz, da se niso samo pri Slovencih vtihotapile tujke, marveč tudi pri Nemcih, in neki nemški tovariš je bil toliko prijazen, da je preiskal včerajšnji protigovor ter podčrtal tuje besede. Našel jih je na

prvi strani 52, na drugi strani 60, skupaj tedaj 112. (Veselost in klici na desnici: Čujte!)

Pri navajanji baje slovenskih besed se je gospod poslanec menda ravnal po šaljivem listu „Brencelj u“, ki je pred leti izhajal v Ljubljani in imel stalno rubriko „Rešpehtarjeva kuharca“, vrejevano v jeziku neolikanih ljubljanskih kuharic. Ko bi pa hotel gospod poslanec dandanes iti na ljubljanski trg ter govoriti s kuharico, ki je izdelala ljudsko šolo, prepričan sem, da ne bi več slišal takoimenovanega ljudskega jezika, marveč bi našel, da govori najlepšo slovenščino, ki bi zadovoljila vsakega, kdor se more sploh zanjo ogreti.

Kar se tiče navedenih besed, pozabil je menda, da večina niti ni nemškega izvira, kajti če je na primer rekel, da je „kuharca“ nemškega izvira, opozoriti ga moram na to, da ta beseda izvira iz latinščine. Če meni, da je beseda „lev“ posneta po nemškem „Löwe“, zavračam ga na latinski izraz „leo“ (Prav res! na desnici), od katerega izvirate obe besedi. Če istotako meni, da je beseda „mojster“ iz nemškega „Meister“, opozorujem ga na latinsko besedo „magister“, in če je celo mnenja, da „méd“ naravnost vzela od nemškega izraza se je beseda „Meth“, pokazati mu moram pravo ter povedati, da je ravno nasprotno prav. (Prav dobro! — Veselost na desnici.) Isto velja glede besede „papir“, kajti tudi ta ni nemškega izvira, marveč posneta po latinskem „papirus“. (Prav res! na desnici.)

To očitanje zadeva tedaj tako Nemce, kakor nas; sploh so pa veliki jezikoslovci dognali, da imajo germanski, romanski in slovanski jeziki skupni temelj, ariški jezik ali sanskrit. Imenuje se to indogermanski rod in le naravno je, da so tem narodnim plemenom gotove korenine lastne ter so se razno razvile po kakovosti ljudskega duha.

Sklicujem se na besedo „Vater“ (oče). Latinski slove „pater“, grški „πατήρ“. „Mutter“ (mati) se pravi tudi latinski „mater“, grški „μήτηρ“, „Wein“ (vino), latinski „vinum“, grški „οἶνος“, in tako bi mogel navesti še jako veliko besed, katere si je izposodila nemščina iz tujih jezikov, vendar pa ne more nikdo trditi, da nemščina ni visoko razvit kulturen jezik. In če preidemo k madjarščini, najdemo, da je v njej prav veliko slovanskih besed. Tako na pr. se pravi kovaški mojster „kovacs mester“. „Kovacs“ je slovanska beseda, „mester“ je pa vzeto s splošnjega rodu.

Tako je tudi beseda „kalpak“ navstala iz slovanskega „klobuk“ s tem, da so se priprosto prestavile črke. Mačka se imenuje madjarski „maczka“ ter je vzeta ta beseda iz slovanskega, vendar pa nikomur ne pride na misel, trditi, da madjarščina ni izobražljiv, kulturen jezik.

In dalje! Kaj pa je vendar z angleščino, ki ni samo visok kulturen, marveč celo svetoven jezik? Tu je podlaga na eni strani germanščina, na drugi strani romanščina, in kot zastopnika obeh smerî imate velikega pesnika Miltona, ki se bolj drži romanskega, in pesnika Shakespeare-a, ki se bolj drži nemškega jezika. Primerjati nočem slovenščine s tem svetovnim jezikom, toda če se je toliko razvil slovenski jezik, da se danes more uspešno rabiti v šoli in uradu, pri vseh sodnjih in političnih oblastnijah, je to le laskavo spričevalo za Slovence, kajti s strani države niso drugega imeli, nego ovire, zoper katere so se morali bojevati (Tako je! na desnici), nemščina pa se je mogla prosto razvijati, ker jo je država proglasila za državni jezik ter uvedla v šolo in urad. Toda iz tega, da se moramo še danes bojevati in dobivamo le nižje stopnje srednjih šol s slovenskim jezikom, morete soditi, s kakovimi težavami imajo opraviti Slovenci. Tudi v Italiji se je osnovalo društvo „La Crusca“, da bi se izcimile iz italijanščine tuje in neklasične besede, in na ta način je navstal slovar v kateri so se sprejele samo klasične besede.

Zatrditi Vam morem, da so pri nas vsi, ki so izdelali ljudsko šolo, popolnoma zmožni pismenega jezika.

(Dalje nasled.)

O iridenti tržaški,

piše „Wiener allg. Ztg.“ z dne 24. t. m. pomenljiv članek, iz katerega posnamemo sledeče:

„Kaj se je treba brigati tržaškemu mestnemu zastopu, da ste Italija in Avstrija zvesti zaveznici v srednje-evropski zvezi? Ali ni Trst avtonomna občina? Ali ne sme poleg svoje uprave tirati politike tudi na svojo pest? Naj delajo, kar drago diplomatom na Dunaji in v Rimu, avtonomnemu Trstu ni se treba ozirati na mirovne pogodbe. Tržaški mestni očetje so spoznali potrebo, da se mora starodavna habsburška država razrušiti v razvaline, in vsa dežela, v kateri zvené glasovi italijanskega jezika, združiti z italijansko narodno državo, in mestni očetje imajo pravico, po svoje k temu pomagati. In če tudi v Italiji nobeden pameten politik ne priznava zveličalne vere „irredente“, tržaški mestni zastop je vendar irredentovsk iz svoje, avtonomne oblasti. Tako mislijo in delajo mestni očetje ob Adriji. Porabijo vsako priliko, da demonstrujejo proti Avstriji, in vendar radi jemljo bogate podpore od države. Niso izbirčni v darovih od države, ne žrtvujejo pa niti najmanjše stvari, kadar se gre za njihovo politično prepričanje. Veseli te gospode, če častnikom avstrijskega polka morejo prepovedati v „giardino publico“ dobrodelno veselico in če se odlikujejo z nenavzočnostjo pri slavnosti avstrijske mornarice v avstrijski luki. Isto avtonomno oblastvo, isto časnikarstvo in poulična druhal, ki so neizmerno slavili pred dvema letoma angleško brodovje, postopali so sramotno pri slavnosti avstrijske mornarice. Za avtonomni mestni zastop ni bilo te slavnosti; tržaška lista, ki vozita v politični vodi mestnega zastopa, niti vrstice nista pisala o slavnosti, pač pa skrbno objavila vse v

Avstriji prepovedane italijanske liste, in sladki „mob“ je zaničljivo stopal ob vojaški godbi Ko so pri sv. Roku spustili v morje ladijo „Fran Josip I.“ in so gromoviti „slava“ klici odmevali ob „palači“, šli so mestni očetje po vsakdanjih poslih, kakor bi sv. Rok ne bil v tržaškem obmestji. Pa kdo sme avtonomni tržaški občini kaj očitati? Ali jo postava sili k navdušenju ob slovesnosti avstrijske mornarice? Ali more kdo siliti tržaške liste „liberalne“ stranke, da pisó vznesene članke o dogodku? Mestni zastop je vzvišen v svoji avtonomni oblasti. Ako pa ni druzega sredstva, s katerim bi irredentovske mestne očete poučili, da se more tudi prostost skruniti in zlorabiti, in da je zguba prostosti potem le pravična kazen, pritrditi bi mogli odločnim korakom vlade, ki bi Trstu za čas vzela avtonomno upravo. Avtonomna občinska uprava ne sme biti v rokah takih mož, kakoršni so sedaj v tržaški „palači“, ker je orožje proti državi in ne sme biti postavno varstvo irredentovski politiki na svojo roko.“

Naši dopisi.

Od nekod? v dan 24. maja t. l. — Prišel je oni čas, v katerem je tudi mene nekako oživelo, da ti poročam, drage „Novice“, kako se dandanes tu pri nas godi. Ne zameri mi, dragi čitatelj, ako bodeš začetkoma tega dopisa bral puhle, prazne stavke, in prosim te ne vrzi ga proč, preberi ga do konca. Naša mala vas, oživela se je zadnji čas jako, kajti dobili smo požarno brambo. Dolgo se je delalo na to, in — hvala Bogu — dosegli smo jo. Jako čudno se mi je zdelo oni čas, ko se je obudila prva misel o požarni brambi; jako nezadovoljen se je kazal župan proti tej stvari. Saj župan, oče cele vasi, moral bi biti najbolj vnet za tako stvar. Kar me pa do zdaj še najbolj veseli, je to, da ima požarna bramba slovensko poveljništvo. Delalo se je hudo nato, da bi bilo nemško, vendar borili smo se za žive in mrtve, kajti naša mala vas tudi ni brez tega greha — brez nemškutarjev.

Pred dobro štirinajstimi dnevi poslala je naši čitalnici „Glasbena Matica“ vabilo k odkritju spomenika Valentina Vodnika, prvega slovenskega pesnika dne 30. in 31. junija. Valentin Vodnik je rojen 3. februvarija 1758. leta v Zgornji Šiški pri Žibrtu.

Z veseljem so obljubili, da se pridružijo tej slavnosti, tudi naši pevci, katerih je kakih 18, storili bodo, kar je v njih moči, da rešijo čast.

Slavnost, katera se bode vršila pri odkritji spominka Valentina Vodnika, kakor se čuje bode velikanska. Vabljeni so vsi pevci cele Kranjske; kajti poleg odkritja spomenika je tudi nekak shod vsih slovenskih pevcev Kranjske dežele. Tu se bode videlo, koliko da premore naša dežela pevcev, tu se bode slišalo milo petje slovenskih pevcev, ter da se bodejo ob enem strinjali s slavljencem:

Kar mat' je učila
Me mika zapet',
Kar starka zložila
Jo lično posnet'.

Rad bi Vam večkrat kaj pisal od nekod, a žali Bog ni moči, saj veste, človek, ki celi dan trdo dela, kako se teško pripravi k pisanju. — Še nekaj mi leži na srci, kar ne morem in tudi ne smem zamolčati. Grda navada v našej vasi, katera se je vgnjezdila, je pijančevanje. Mladenči napijejo se posebno v sobotih in nedeljah hudo, razgrajajo po vasi, in se pretepavajo. Boljšega sveta ne morem dati, odvadite se te grde napake katera mori človeka na duši in na telesu, in zapiše naj se vsaki mladenč v družbo treznosti.

Ne vem, kako da je zdaj tako malo dopisov v Vašem cenjenem listu, ali je mogoče Vaš koš tako globok, da potrebuje veliko papirja, ali ni dopisovalcev.

Zdravstvujte toraj gospod urednik, in na svidenje pri Vodnikovej slavnosti v Vaši beli Ljubljani.

Gozdnik.

Iz Ljubljane. — Železnica z Ljubljane v Kamnik je konečno vendarle nedvomljivo zagotovljena, s tem, da je dovolilno pismo za zgradbo te železnice prosilcema baronu Lazzariniju in pa A. Praschnikar-ju, potrjeno po cesarju razglašeno v uradnem listu „Wiener Zeitung“ z dne 24. t. m. Odkar je državni zbor pritrdil postavi, po kateri je vlada pooblaščena za zgradbo te železnice pripomoči s svoto 200.000 gld., pretekle so štiri leta in več železnic, ki so se dovolile v ravno tisti seji državnega zbora, izročenih je že zdavnaj javnemu prometu; kamniška železnica začela se bode še le tekom tega leta graditi po malem, večina dela padla bode v prihodnje leto. Pri znani spretnosti in odočnosti podjetnikov pa je nada opravičena, da se ta naša prva krajna železnica otvori vsaj v jeseni prihodnjega leta. Najtežavnejša dela zgradbe sta gotovo most čez Savo in pa predor v Kamniku, vsa druga proga pelje po gladki peščeni ravnini.

Za Kamniško mesto in izrekoma za tamošnjo smodniško tovarno, pa tudi za vsa druga večja obrtna podjetja Kamnika in njegove okolice pomenja zgradba železnice izdatno olajšavo glede časa in stroškov za dovažanje gradiva in odvažanje izdelkov, pa tudi za osobni promet v Kamniški gorski zrak in tamošnje toplice.

Tem splošnim opazkam dostaviti pa je še nekaj besed:

Gotovo je želeti, da se prva ta krajna železnica zgradi, kar pred in brez zaprek, to zahteva splošni gospodarski korist dežele, ki tudi žrtvuje za to zgradbo 70.000 gld. Po pravici toraj smemo pričakovati, da oni posestniki, katerim bode železnica vozila tako rekoč pred pragom, kažejo zgradbi njeni toliko dobrohotnosti, da odkup za železnico potrebnih zemljišč omogočijo potom prostovoljne, primerne pogodbe, da je ta prvo potrebna podlaga za zgradbo vrejena, urno in

z lepo in se prihrani izlastitev, ki navadno vendarle ne podaja za lastnika zemljišč boljšega vspeha in unanjem svetu nasproti kaže mržnjo nasproti novi, deželi in državi koristni napravi.

— **Občni zbor c. kr kmetijske družbe Kranjske** vršil se je minuli četrtek v mestni dvorani v navzočnosti c. kr. deželnega predsednika gospoda barona Winkler-ja pod vodstvom društvenega podpredsednika g. Fr. Seunig-a in 60—70 društvenih členov. Razprave bilo so vkljub važnosti predmetov dnevnega reda, mirne in sklepalo se je večinoma brez ugovorov. — Za društvenega predsednika izvoljen je bil ces. svetovalec J. Murnik, za tajnika pa dosedanji začasni tajnik g. Pirc. V glavni odbor izvoljen je bil na novo g. Ogorelec s Škofeljce.

Odobrila se je ustanovitev novih društvenih podružnic v Kostanjevici, v okolici ljubljanski in v Mengišu; glede oddajanja sadnih drevesc z društvenega vrta na Poljanah sklenilo se je: da člani onih podružnic, katere so sklenile, polovico letnin ohraniti zase, smejo za svoja posestva prejemati poljubno število drevesic po znižani ceni 20 kr., člani onih podružnic, katere oddajajo družbi vse letnine, smejo dobivati po pet drevesec zastonj, nečlanom s Kranjske določi se cena na 30 kr. za drevesce, z drugih dežel pa cena 40 kr.

Konečno se je naložilo glavnemu odboru, storiti potrebne korake, da se nov zakon za povzdigo govedoreje sprejme že v letošnjem zasedanji deželnega zbora — in pa da se s pomočjo c. kr. ministerstva in dežele ustanove naprave za izrejo plemenskih bikov.

Po končanem zborovanju zbrala se je večina deležnikov občnega zbora k skupnem obedu „pri Ferlincu“ po katerem se je izrekla po predlogu g. podpredsednika Seunig-a od občnega zbora zahvala gospodu poljedelskemu ministru grofu Falkenhayn-u in pa prošnja za daljno naklonjenost, dalje pozdravil je deželni glavar g. dr. Poklukar novoizvoljenega predsednika kmetijske družbe, cesarskega svetovalca Murnika, ta je nazdravil novoimenovanemu tajniku g. Pirc-u, ta zopet g. podpredsedniku Seunig-u in dalje še vipavski posestnik Bajc deželnemu glavarju.

— **Namestniški svetovalec A. Schemerl** pri deželni vladi prejel je naslov in značaj dvornega svetovalca, kakor razglaša včerajšnja uradna „Wiener Zeitung“. Je li to morebiti prvo znamenje predstoječega premeščenja?

— **Vipavsko sadje** prodaja se letos v Ljubljani v posebni prodajalnici novozidane nunske hiše po tako nizkih cenah, da se s tem pridelovalci izognejo posredovalca, ki bi dražil ceno. Večji sadjerejci Vipavski združili so se namreč v zadrugo za skupno prodajo pridelanega sadja, katero v Ljubljani prodajajo po za to najetem lastnem prodajalcu na debelo in na drobno.

— **Pesme Valentina Vodnika.** Tako je naslov knjižici, katera se dobiva pri J. Blasnikovih naslednikih v Ljubljani. Knjižica obsega Vodnikove pesme, ki so ravno tako natisnjene, kakor jih je sam zapisal; nadalje njegov zelo zanimiv životopis in popis Kranjske dežele, katerega je spisal Vodnik sam. Ker se sedaj ravno bližajo slavnostni dnevi, ko bo Slovenski narod slavil svojega prvega pesnika ter njemu stavil spominek, tudi mi toplo priporočamo, da si vsak kupi to knjižico kot mali spominek, katera je v vsakem oziru zelo zanimiva ter stane samo 10 kr. Mnogim mlajšim pisateljem ne bo ugajal jezik v njej ali naj se tolažijo s tem kar bodo čitali v opombi na zadnji strani.

— † **Vladni svetovalec Janez Hozhevar** umrl je minuli petek dne 24. maja ob 8. zvečer. Pokojni bil je gospodarsko-upravni šolski poročevalec c. kr. deželne vlade, je deloval izrekoma pri izvrševanji ljudsko-šolskega zakona na Kranjskem, ter je bil vladni zastopnik pri razpravah normalno-šolskega zakona v deželnem zboru. Pokojni se je rodil v Velikih Lašičah l. 1828. je bil svoj čas odličen dijak, kasneje pa neumorno marljiv uradnik. Pred dobrim letom zlomil si je nogo ter za to bolehal več tednov, v petek večer pa mu nagloma nastopivši mrtvoud za vedno ugasne luč življenja. V nedeljo popoludne bil je časten pogreb. — Pokojni zapusti udovo in tri sinove.

— **Dr. Emil Bock,** vpokojeni vojaški višji stabni zdravnik, veliko let delujoč v Ljubljani, zadnji čas kurator evangelske občine v Ljubljani, umrl je v ponedeljek dne 27. t. m. nagloma v starosti 67 let. Danes popoludne ob 4. je pogreb.

— † **Nadučitelj v pokoju Lovro Arko** umrl je minuli četrtek v Sodražici, kjer je imel svoje posestvo. Pokojni, rojen l. 1821., bil je spoštovana oseba, enako med ljudstvam, v čegar sredi je deloval, prav posebno pa tudi med svojimi tovariši, to se je pokazalo tudi pri pogrebu, ki je bil minulo soboto in katerega je vodil gospod dekan ribniški. Naj v miru počiva!

— **Utonjenec.** Truplo bivšega trgovca K. Ahčin-a, kateri se je pogrešal krog 3 tednov, našli so v vodi poleg Stepanje vasi.

— **Nov vozni red državne železnice,** veljaven od 1. junaja t. l. počenši, na progi Ljubljana-Trbiž: Z Ljubljane odhajajo sledeči vlaki: Prvi, pa samo v nedeljah in praznikih v času od 16. junija do 15. septembra ob 12 uri 10 m. po noči; drugi ob 6. uri 45 m. zjutraj, tretji, ob 11. uri 40. minut dopoludne, četrti pa ob 5. uri 25 m. popoludne.

V Ljubljano pa prihajajo vlaki:

Prvi, ob 7. uri 13 m. zjutraj, drugi, pa samo v nedeljah in praznikih med 16. junijam in 15. septemb. ob 11. uri 39 m. dopoludne; tretji, ob 4. uri 51 m. popoludne, četrti ob 10. uri zvečer.

— **Stavbe na koleh v Ljubljani.** V Rožnih ulicah so našli nad dva metra globoko: šoto in glino, kar dokazuje, da je nekdanje jezero segalo do vznožja sedanjega Grada. Med glino so našli oglje in lepo okrašen pisker iz dobe stavb na koleh. Ta najdba je dokaz, da so tudi pod Gradom stale te stavbe že v predavnem času.

— **Rimski grob** so našli pod Karlovsko cesto 2 metra globoko. Sestavljen je iz plošč iz aragonita.

Rakev 1 m/ dolga in 44 c/m široka je bila s ploščo pokrita. V nji so našli ostanke deteta io črepinje črnega piskra.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Cesarica, katera je pri vračanji z Wiesbadena na Dunaj odšla ponesrečenji na železniškem vlaku (nekaj voz dotičnega vlaka skočilo je iz tira), vrnila se je s hčerjo Valerijo nazaj na Dunaj ter je šla stanovat v poletno hišo pri cesarskem zverinjaku v Lajncu. Kasneje poda se v Išel. — Cesar sprejema vsak ponedeljek in četrtek v splošnih avdijencah in sprejet je bil te dni med drugimi namestnikov zastopik tržaški dvorni svetovalec Rinaldini. — Ali je to pač znamenje prememb v politični administraciji tržaški!?

Delegacije imajo se, kolikor je danes čuti, sklicati v 15. dan junija, ker ogerski državni zbor ne bode pred gotov z državnim proračunam.

Dunajski mestni župan Uhl namerava popustiti županovanje, ker mu že preseda brezoziren boj strank. Trdijo, da sedaj nastopi svoje navadne poletne počitnice in ko se zopet vrne na Dunaj odloži častno breme.

V ponedeljek zbral se je državnega zbora stalni odsek 15 členov za pretresavanje novega kazenskega zakona. V imenu vlade bila sta v odseku navzoča minister grof Schönborn in pa ministerski svetovalec Kral. predsedoval je Mahalski, navzoči bili so vsi člani in vrh tega še poslanca Baerenreiter in Kronawetter. Premembe oglasili so členi: Kopp, Zuker, Kosovič in Vajninger.

Tudi navzoča nečlana stavila sta nekoliko predlogov, katerim pa odsek ni pritrdil. — Razprava, ki se je takoj pričela o posameznih paragrafih dognala se je do § 13. včeraj bila je zopet seja.

Na Dunaji bivajoči srbski dijaki pripravljajo slovesno praznovanje obletnice bitke na kosovem polji. Zjutraj dotičnega dneva bode služba Božja o ruski kapeli, zvečer pa sijajen komers.

Češka. — Delavci, ki so pri rudnikih in premogokopih na Nemškem ustavili delo, dokler se jim ni zboljšala, plača, — našli so posnemalce tudi na Češkem kjer so, kakor znano silo bogate zaloge premoga, pa tudi vozniki konjske železnice v Pragi posnemali so voznike dunajskih konjskih železnic. Vse kaže, da bode tudi na Češkem enakim potom, kakor drugod, kmalu konec delavskih strajkov.

Zadnje dogodbe v Trstu tudi češki listi ojstro obsojajo, ter odločno zahtevajo, da vlada konečno enkrat stori konec takim, za čast in obstanek Avstrije neznosnim razmeram.

Glede na predstoječe deželno-zborske volitve napenjajo mladočehi brez ozira na dostojnost sredstev vse strune, da bi pomnožili število svojih pristašev. Staročeški pristaši pa tudi zbirajo svoje moči v nadi na dober vspeh. Komu pa koristi ta boj v lastnem taboru, kot nasprotnikom v nemški stranki, katerem so najboljši podporniki, mladočehi.

Galicija. — S Podhajc se včeraj brzojavlja: Pri včerajšnjem požaru vpepeljenih je bilo tukaj več sto hiš in pa grško-katoliško župnijsko poslopje. Več tisoč prebivalcev je brez kruha in brez ostrešja, beda je nepopisljiva.

Nemška. — Velike slovesnosti, ki so se vršile povodom prihoda laškega kralja Humberta v Berolinu in okolici, minule so zadnjo nedeljo z odhodom laških gostov. Nastala je govorica, da spremi laški kralj cesarja Viljema v Alzasijo in Lotaringijo, ker pa je javni glas to tolmačil kot francoski sovražen korak, izostalo je to potovanje, ako je bilo sploh kedaj namenjeno.

Srbska. — Minulo nedeljo imela je naprednjaška po bivšem ministru Garašaninu označena stranka svoj strankarski shod v Belem gradu. To je dala sedaj na krmilu stoječi radikalni, ruski prijazni stranki, povod, pokazati svojo nezadovoljnost z vladanjem za čas kralja Milana, — tako silovitem načinom, da je samo varstvo žendarmerije obvarovalo Garašanina telesnega nasilstva. Garašanin s pristaši se je proti razburjeni množici branil z revolverjem in pri tej priliki bil je vstreljen sedmošolec dijak in pa žandarm. Včeraj bil je pogreb dijakov in zopet se je zbrala množica krog 3000 ljudi, ki so po mrtvaškem govoru tovariša dijaka glasno pritrdili v klic: proklet bodi Garašanin.

Okna v stanovanjih naprednjakov je množica pobila in danes se še ne da presoditi, ali ne bo ta dogodba začetek večjih prevratov na Srbskem.

Žitna cena

v Ljubljani 25. maja 1889.

Hektoliter: pšenice domače 5 gold. 83 kr. — banaške 6 gold. 80 kr. — turšice 5 gold. 30 kr. — soršice 5 gld. 80 kr. — rži 4 gold. 50 kr. — ječmena 4 gold. 33 kr. — ovsa 3 gold. — kr. — ajde 4 gold. 33 kr. — ovsa 2 gold. 44 kr. — Krompir 2 gold. 41 kr. 100 kilogramov.

V Kranji 27. maja

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilogr. 44 kr.

Odgovorni urednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.